

Vingsted d. 22. juli 2021

Forslag til Naturnationalpark Gudernes Å

Gudenåen er et fyrtårn i den danske natur. Naturindhold og den landskabelige værdi gør, at den fortjener ekstra opmærksomhed. Den har national betydning og stor værdi for hele landet. Derfor foreslår Danmarks Sportsfiskerforbund, at Gudenåen mellem Tange og Ans bliver udpeget til en af de kommende naturnationalparker.

Gudenåen er Danmarks længste vandløb, og det nærmeste vi kommer en "rigtig" flod. 160 km bliver det til fra udspringet i Tinnet Krat, og til åen bliver ét med Randers Fjord. Helt tilbage til oldtiden har Gudenåen været en af Jyllands hovedveje med landsbyer langs floden.

Floden har et fald på 70 meter på sit forløb, hvilket er unikt efter danske forhold. Undervejs modtager Gudenåen tilløb fra adskillige større og mindre vandløb. I alt er ca. 1.600 km vandløb i Gudenåens vandsystem omfattet af de statslige vandområdeplaner (VRD), og Gudenåen afvander et område på ca. 2.600 km², svarende til ca. 10 % af hele Jyllands areal eller et areal på størrelse med Fyn.

Gudenåsystemet er det mest varierede danske vandsystem, som bl.a. spænder fra en rigdom af kilder til en rigtig flodmunding og med dybe, klarvandede søer, næringsfattige skov- og hedesøer og almindelige danske lavvandede søer med stor algevækst og grumset vand. Siden 1850 er der registreret 38 naturligt hjemmehørende arter af ferskvandsfisk i Danmark, hvoraf de 28 i dag findes naturligt i Gudenåsystemet.

Gudenåen blev amputeret ved anlæggelse af Gudenåcentralen - Tangeværket

Tangeværket blev anlagt i årene 1918-21. Med Tangeværkets etablering blev der anlagt en ca. 800 m lang hoveddæmning på tværs af Gudenådalen. Dæmningen opstemmede Gudenåen i en højde på ca. 10 meter, hvilket dannede Tange Sø.

For at få størst mulig udnyttelse af vandkraften til elproduktion på Tangeværket blev værket anlagt på det sted i Gudenåen, hvor der var størst fald på vandløbet. Dette var dog samtidig også en strækning af åen med gode gydepladser for bestandene af laksefisk som laks og havørreder samt formentlig også for flod- og havlampret, der gyder på de samme stryg som laksefiskene.

Søens dannelse betød, at ca. 13 km af Gudenåens oprindelige hovedløb blev oversvømmet, og der blev skabt en spærring, der forhindrer Gudenåens naturlige dyreliv i at vandre frit i åen og dens tilløb oven for Tangeværket. Især fiskene kunne ikke længere vandre mellem gyde- og opvækstområderne – og det resulterede blandt andet i, at den unikke stamme af Gudenå laks uddøde.

Genopretningen af Gudenåen ved Tange kan sammenlignes med genopretningen af Skjern Å

Folketinget udviste politisk mod i 1987. Det vedtog dengang et socialdemokratisk beslutningsforslag om dels at genskabe og øge Skjernåens selvrensende effekt, dels at forbedre områdets rekreative værdi.

Det blev Miljøminister Svend Auken, der skulle føre beslutningen ud i livet. Han kæmpede en lang og sej politisk kamp for projektet, på trods af megen lokal modstand. En modstand der i dag er vendt til begejstring, da ingen, hverken lokalt eller nationalt, vil undvære dét, som Svend Auken gjorde for og med Skjern Å. Vi ved nu, at det var det rigtige og en vigtig kamp Svend Auken kæmpede og lykkedes med, og det har tilført lokalområdet meget værdi – både naturmæssigt, rekreativt og økonomisk.

Nu er der anledning til at sige tak for lån til Gudenåen

Med etablering af Gudenåcentralen traf Staten en beslutning efter at have undersøgt fordele og ulemper ved byggeri af et kraftværk ved Tange. Man fandt, at den jord, der skulle eksproprieres, ikke kunne måle sig med værdien af det en el-produktion kunne indbringe.

Det landskab, som for 100 år siden blev oversvømmet, skal igen for en dag, så vi kan få et for Danmarks geografi enestående stykke natur tilbage i form af floddalen på bunden af Tange Sø. Vi skal værne om vore oprindelige landskaber. Det er derfor Danmarks Sportsfiskerforbund peger på området som en af Danmarks kommende Naturnationalparker.

Energiselskabet Norlys ejer Gudenåcentralen, og de tilhørende arealer udgør i alt ca. 900 ha, hvoraf søen udgør 540 ha. Gældende ejendomsvurdering (2019) er på 65 mill. kr. Vores forslag kræver altså, at man indgår en aftale med Norlys om opkøb af Gudenåcentralen. Det mener Danmarks Sportsfiskerforbund er realistisk, da Norlys – uanset hvilke passageløsninger, der er foreslået ved Tange Sø – må indstille el-produktionen på værket. For skal Danmark leve op til Vandrammedirektivet, skal størstedelen af vandet føres udenom Tangeværket – og dermed umuliggøres produktionen af el.

Et opkøb af Gudenåcentralen og en reetablering af Gudenåen i det oprindelige forløb vil både være den mest autentiske løsning, der med garanti sikrer Danmarks forpligtelser for at skabe kontinuitet i vandløbssystemet, og vil samtidig være den billigste løsning.

Økonomi

Skal Staten – ligesom ved etableringen af Gudenåcentralen – igen se på fordele og ulemper, blot denne gang ved en nedlæggelse af centralen, spiller økonomi naturligvis igen en væsentlig faktor. Og der skal som bekendt findes en passageløsning, som sikrer, at Danmark lever op til sine Naturdirektiv-forpligtelser.

Den billigste – og for naturen bedste – koster et sted mellem 230 – 330 mill. kr.

Det fremgår af det vedhæftede notat *Faunapassage ved Tange Sø og Tangeværket - oversigt over forslag til løsningsmodeller (MST januar 2021)*.

Notatet er udarbejdet af Miljøstyrelsen til brug i arbejdsgruppen for at finde en løsning (december 2020- marts 2021) nedsat af Miljøminister Lea Wermelin. I Notatet er en række kunstige og meget omkostningstunge løsningsforslag gennemgået.

Opgaven er ufravigelig, der skal skabes kontinuitet i Gudenåen ved Tange. Den eneste løsning der med 100 % sikkerhed løser udfordringen, er en fjernelse af søen og genskabelse af den oprindelige Gudenå.

Fra MST-notatet fremgår det, at en tømning i 2020-priser koster 178 mill. kr. Hertil skal lægges et køb af Gudenåcentralen (Ejendomsvurdering 65 mill. kr.) samt et beløb til afværgeforanstaltning i forhold til at sikre Randers Fjord ikke bliver belastet med en merudledning af kvælstof og fosfor, der i dag omsættes i søen. Hvor meget det kommer til at koste, skal nærmere undersøges.

Tange Å – en ekstra udfordring

Vi har en unik mulighed for at genskabe den oprindelige Gudenå og få den storslåede natur tilbage ved at tømme søen og genetablere den oprindelige å. Det er den af de mange foreslåede løsninger, der med 100 % garanti sikrer opfyldelse af EU's Naturdirektiver. Den vil også sikre passage til og fra Tange Å, der i dag løber ud i Tange Sø. En fjernelse af søen vil også sikre opfyldelse af miljømålene i dette vandløbs 65 km målsatte vandløb.

Ønsker man at udvide Naturnationalpark Gudernes Å udover de 900 ha, som udgøres af søen og de tilstødende arealer, er det en mulighed. En mulighed som der kan arbejdes med efter Naturnationalpark Gudernes Å er etableret på Gudenåcentralens nuværende arealer.

Etablering af en NNP vil give de lokale et ejerskab til den genoprettede Gudenå og den fantastiske ådal. De vil få et område som de vil få adgang til, og være stolte over når tilrejsende kommer for at opleve synet af den fantastiske natur, der vil kunne etableres på en 13 kilometer lang strækning af Danmarks flod.

Vi vil afslutningsvis gentage, at det landskab, som for 100 år siden blev oversvømmet, igen bør komme for en dag. Naturnationalpark Gudernes Å vil blive et for Danmark enestående stykke natur og endda skille sig væsentligt ud fra de øvrige naturnationalparker.

Lad os derfor starte med Naturnationalpark Gudernes Å som den første af de blå naturnationalparker.

Torben Kaas, formand for Danmarks Sportsfiskerforbund

Bilag 2: Naturnationalpark Gudernes Å (Brev til Lea Wermelin, 7. maj 2021)